

Pomorac-brodovlasnik kap. Ivo Račić (1845.-1918.), oporuka i zaklada obitelji Račić

"Novija dubrovačka povijest bilježi imena nekoliko pomoraca, koji su po primjeru Pracata, te mnogih znanih i neznanih prije i poslije lopudskog pučanina - zadužili svoj zavičaj kao dobrotvori. Jedan je od njih i Ivo Račić.

Ivo Račić rodio se godine 1845. u Platu, malenom selu pitome Župe dubrovačke. Njegov otac Nikola Račić, župski seljak, imao je brojnu djecu. U svojoj ranoj mladosti posvetio se pomorstvu. Zajedno s bratom Ilijom, Ivo je unajmio, a zatim je otkupio mali jedrenjak kojim je prevozio i potom preprodavao sol i petrolej po obližnjim selima Hercegovine, koja je u ona doba bila pod Osmanlijama. Tako je on u isto vrijeme u najranijoj mladosti spojio u sebi vještinu pomorca i trgovca. Prvi maleni jedrenjak zamijenio je kasnije većim brodom - trabakulom, a zatim je nabavio škunu 'Mariju'.

Usporedno s povećanjem brodovalja, odnosno materijalnog bogatstva, Ivo Račić je razvijao svoju pomorsku karijeru. Započeo je kao običan mornar, koga prate sve teškoće pomorskog života. Postupno se uzdizao i izgrađivao. Prožimala ga je snažna volja za učenjem i napretkom. Zahvaljujući bogatom iskustvu i odlučnoj volji, on je privatno polagao ispite i stekao kvalifikacije pomorskog kapetana. Životna borba jačala ga [je] u odlučnosti, a bogato životno iskustvo razvilo mu sklonost za kasniji drugarski i prijateljski postupak prema posadama svojih brodova. Ivo Račić je na vrijeme uvidio budućnost parnog stroja u pomorstvu. On se nije samo uporno držao jedrenjaka, nije slijepo vjerovao da je jedrenjak nezamjenjiv, kao što su to vjerovali mnogi pelješki i bokeljski brodovalnici. Ali i tada, u novoj etapi svoje pomorske aktivnosti, postupao je vrlo oprezno.

Uz pomoć nekolicine imućnijih Dubrovčana, nabavio je najprije mali parobrod 'Cavtat' i njime uspostavio prugu od Dubrovnika do Cavtata. Kasnije je ovu prugu produžio od Stona drugim parobrodima. U to doba austrijski i mađarski vlastodršci i kapitalisti počeli su obraćati sve veću pozornost na pomorstvo, pa su najprije u Trstu, a zatim na Rijeci osnovali svoja parobrodarska društva. U želji da se naši ljudi u primorskim krajevima suprotstave opasnosti privredne nadmoći tudinaca, kojima je bio politički cilj germanizacija i mađarizacija naših primorskih krajeva, Ivo Račić je prvi u Dalmaciji pokrenuo akciju za osnutak jednog domaćeg parobrodarskog društva duge plovidbe. Poznavajući njegove pomorske sposobnosti, mnogi naši imućniji ljudi onog vremena odazvali su se njegovu apelu. Tako je Dalmacija dobila prvi parobrod duge plovidbe ('Oskar') od 1.700 tona nosivosti. Patriotizam ovog našeg pomorca dolazio je do vidnog izražaja i u samim imenima njegovih brodova. Svim svojim brodovima on je davao narodna imena. U vrijeme kada su mnogi naši brodovi nosili tuđinska imena, Ivo Račić je jednoj svojoj škuni dao ime 'Balkan'. Inicijativni i pionirskom radu Ivo Račića treba najviše zahvaliti da su se Dubrovčani prenuili iz učmalosti i uspavanosti, u koju su bili zapali naši ljudi na čitavom primorju u vrijeme borbe jedrenjaka i parnih brodova. Već godine 1896. Dubrovnik je imao tri parobroda duge plovidbe, a godine 1898. osam parobroda s 9.480 BRT. Godine 1904. u Dalmaciji djeluje 7 parobrodarskih društava, ukupno s 35 parobroda. Grad Dubrovnik od toga ima 4 društva i 18 parobroda duge plovidbe, te nosi prvenstvo kao ponovno oživjeli vjekovni predvodnik u našem pomorstvu. Šest godina kasnije, tj. 1910. godine, Dubrovnik ima 33 parobroda, od kojih 23 parobroda duge plovidbe, a 10 obalne plovidbe. Samo društvo 'Račić', u kojem su, pored Iva Račića

bili suvlasnici mnogi naši pomorci, posjeduje 8 brodova duge plovidbe s preko 25.000 BRT.

Godine 1910. Ivo Račić je prenio sjedište svoga društva u Trst. Uoči Prvog svjetskog rata, Slobodna plovidba Iva Račića posjedovala je 10 velikih preokoceanskih brodova. [Njegova životna kričalica zapravo je sročena od imena njegovih parobroda: 'Iskra istine izvire iz rada i ona neka bude izgled izabranome'.] Godine 1914. rat je prekinuo stvaralački rad ovog našeg poduzetnog pomorca. Neki su parobrodi ostali usidreni u Trstu i u drugim jadranskim lukama, a preostale, koji su se nalazili u inozemnim lukama, rekivirale su savezničke zemlje za svoje potrebe. Od ovih brodova, tri su potopljena, jedan lakše oštećen, a rat ih je preživjelo samo 6 s 26.339 BRT. Ivo Račić je već od početka rata obilno pomagao protuautrijski pokret za oslobođenje naroda. U želji da što jače razvije svoj djelatnost i da utvrdi osnove za izgradnju buduće snažne domaće mornarice, on je još u tijeku rata napustio Trst i preselio se u Zagreb. Svoje osnove, međutim, nije mogao ostvariti, pa čak nije dočekao ni rasulo Austrije, jer je u početku 1918. nenad[al]no obolio i u ožujku iste godine umro u Zagrebu.

Poslije smrti ovog agilnog pomorca nije prekinuto njegovo životno djelo. Pod nešto izmijenjenim nazivom, ali s njegovim imenom na čelu, nastavlja se njegov rad u Atlantskoj plovidbi Iva Račića. To je društvo godine 1926. posjedovalo 59.348 BRT preokoceanskih brodova. Ovo se društvo kasnije fuzioniralo s Jugoslavensko-američkom plovidbom [preciznije: Jugoslavensko-američkom plovidbom] u Jugoslavenski Lloyd.

Račić je svoj životni put časno završio. Pošao je stopama proslavljenog lopudskog pučanina [Miha Pracata] i mnogobrojnih dubrovačkih pomoraca, koji su dobro i napredak rodnog kraja smatrali najvećim zakonom života. Nakon smrti Marije Račić, njegove žene, Dubrovnik je saznao da je Ivo Račić ušao u red naših velikih dobrotvora.

Prema oporuci Marije Račić (koja je u njoj samo izražavala volju svoga muža), veliki je dobrotvor sav svoj golemi imetak ostavio gradu Dubrovniku, s izričitim odredbom da se osnuje Zaklada Iva Račić, iz čijih prihoda treba utemeljiti Višu pomorsku školu i dodjeljivati stipendije i potpore učenicima. Da bi se dobila vjerna slika zamisli i odluke dobrotvora, citirat ćemo samo uvodni odlomak onog dijela oporuke Marije Račić, koji se odnosi na ovu stvar: "Općim baštinikom cijele svoje imovine imenujem Pomorsku trgovačku akademiju, koja će se ustanoviti u Dubrovniku i nositi ime mog muža Iva Račića, na njegovu uspomenu. Akademiju će smjeti pohađati i ženske. U pogledu akademije, njene ustanove, njenog statuta, početka djelovanja, financiranja, programa i mjesta na kome će biti smještena, treba čuti mišljenje stručnjaka, a odlučan će biti izriek mog oporučnog izvršitelja i administratora, kome su najbolje poznate moje misli, želje i svrha, za koju sve činim..."

U oporuci Marija Račić naglašava da će kurator 'imati na srcu interes i napredak ustanove za dobro našeg naroda'. U ovu čistu i plemenitu intenciju Marije Račić, koja je vršila volju i odluku svoga muža, uvukle su se sebične pobude, koje su natrunile i strahovito izigrale altruističku, plemenitu misao i težnju osnivača zaklade. Od čitavog imetka, što ga je sa sobom ostavio Ivo Račić, sve do rata Nautička škola nije ništa realizirala. Uprava zaklade tek je nedavno realizirala jedan, bez sumnje tek neznatan, dio nekadašnje goleme ostavštine, koja je u vrijeme stare Jugoslavije misteriozno splasnula. Međutim, i ovaj je iznos za nas dragocjen, jer u njemu vidimo najljepšu potvrdu plemenitog dobrotvora, koji je čitav život posvetio slavi našeg pomorstva i koji je želio da toj slavi i poslije njegove smrti služe plodovi njegova životnog napora i znanja.

Iz sredstava Zaklade Iva Račića podižu se temelji nove zgrade dubrovačkog Pomorskog tehnikuma. Upravo na stotu godišnjicu početka djelovanja Dubrovačke pomorske škole raste iz temelja bijelo kameno zdanje, buduće žarište naših pomoraca. I kao što spomenik lopudskog pučanina Pracata u atrijumu Kneževa dvora već tri stoljeća živo podsjeća dubrovačke građane na slavnog lopudskog pomorca - dobrotvora, bijela kamena zgrada Pomorskog tehnikuma u Lapadu podsjećat će naša buduća pokoljenja na zaslužnog pomorca Iva Račića."

(R[udimir] Roter, Pomorac - dobrotvor dubrovačke Nautike, Jug. pomorac, god. VIII, br. 10, Split, 1952, str. 279-280).

"U noći između subote i nedjelje [23./24. III. 1918.] nenadano je u Zagrebu preminuo, gdje je bio uslijed ratnih prilika privremeno nastanjen, ovaj naš zaslužni domorodac, kapetan duge plovidbe, naš najveći vlasnik trgovačkih parobroda, u 73.-oj godini svoga života. Bio je vrijedan, pronicav, agiln, a kao mrav radišan. Mnogo je zaslužan za uskrnuće i procvat dubrovačkog parobrodarstva. Zadnjih je godina obrazovao svoje vlastito parobrodarsko društvo, sjedištem u našem gradu, a zatim je premjestio sjedište u Trst, gdje je osim svoga društva pod vlastitim imenom imao i 'Slobodnu plovidbu Ivo Račić i dr.'

Naš grad njegovom smrću dosta gubi.

I gle čudnovatog slučaja: u nedugom razmaku vremena izgubismo dvojicu, dva prisna prijatelja, svojaka - njega i kapt. Boža Banca - koji su jednako privrženi i toliko potrebnu pozornost posvećivali našem gradskom predjelu Pločama i dosta toga korisna što izveli, a što zasnovali i snovali, i na opću nam korist grada, pa obojica u istom gradu, u našem Zagrebu umriješe!

Nezaboravnom gospodaru Ivu i nad grobom mu izrazujući svoju harnost, vapimo mu vječni pokoj!

Teško ucvijeljenoj gđ. udovici, obitelji, bratu mu g. kapt. Iliji, gospodama sestrama i svojti naše duboko saučešće."

(† Kapt. Ivo Račić, Prava Crvena Hrvatska, god. XIV, br. 676, (30. III. 1918.), Dubrovnik, 1918, str. 3).

"Supruga pok kap. Iva Račića kad je prošlih dana došla u Trst, na ondješnjem je kolodvoru predala kovčeg nekom fakinu. Kada je stigla kući opazi da joj nema malog ručnog kovčega, u kojemu je bilo zlata, dragulja, više tisuća kruna i pokojnikova oporuka.

Fakina su u[h]japsili, koji tvrde da je nevin. (Zgodno na ovo dodaje 'Naše Jedinstvo': 'Sigurno je gospođa misljela da ima posla s dubrovačkim fakinom, gdje je običaj da se fakinu sve izruči, da sam ponese doma, bez straha da će ti što pomanjkati.')

(Ukradena oporuka pok. kap. Iva Račića, Prava Crvena Hrvatska, god. XIV, br. 679, (20. IV. 1918.), Dubrovnik, 1918, str. 3).

"...Donosimo [prethodno] izvadak iz oporuke narodne dobrotvorke pok. Marije ud. Račić, u koliko se to odnosi na sjajnu namisao da se u Dubrovniku osnuje Pomorsko-trgovačka akademija i da se stipendijama dopune naša omladina i dade joj se podstrebka da pohađa ovu na europskom kopnu jedinstvenu instituciju.

Velika pokojnica zadužila je za navijeke ovom ostavštinom cio naš narod; ali naročito Jadransko primorje i Dubrovnik treba da ostane vječno haran plemenitij uspomeni Marije Račić, jer će utemeljenjem Pomorsko-trgovačke akademije u Dubrovniku znatno poskočiti interes za pomorsku trgovinu i za što živiji promet između naše razvijene obale i cijeloga svijeta. ..."

(Ur., Iz oporuke velike dobrotvorke Marije ud. Račić, Naše more, god. II, sv. 2, Dubrovnik, 1920, str. 52).

"Već sam u mom pismu od 30./XII. 1921., koje je objelodanjeno u 1. br. Jugoslavenskog pomorca od 1./I. 1922. pod naslovom: 'Oceania' i 'Račić' drže se čvrsto Trsta, među inim spomenuto i g. M. Kolina, koji je testamentarni ekzekutor ostavštine pok. udove Marije Račić i koji još do danas nije ništa učinio da se ispuni želja pokojnice i njezinog pokojnog supruga. Niže dolje donasmo točan prijepis oporuke da sva naša javnost vidi to majstorsko djelo fiškalske umjetnosti i da sudi i nagada, koje li će se godine podignuti ta akademija i koji li će sretnici biti njezini prvi polaznici. ...[Slijedi prijepis oporuke koju su donijeli i kasniji, u nastavku navedeni novinski listovi u

Dubrovniku.]...

Koliko mi je poznato (a mislim i još nekim drugima), umro je pokojni Ivo Račić naglo u Zagrebu negdje u proljeću god. 1919. [1918.] Njegova oporuka je nekako misteriozno izčeznula. Njegova je ideja bila da se od njegove imovine ustanovi u Dubrovniku 'pomorsko-trgovačka akademija' s njegovim imenom, a pošto su iza njega umrli u Rimu od španjolske groznice oboje njegove djece Marija i Edy, to je pokojna udova ostala baštinicom cijele imovine. Pokojni Ivo Račić nije baš volio današnjeg eksekutora, a još manje njegov sin Edy, ali je zato pokojnici on bio sve i ona mu je nametnula tu tešku dužnost, koju on kako se vidi uz najbolju volju nije mogao do danas privesti svrsi. Interesantno je u toj stvari to da je tek pokojnica morala izvršiti pokojnikovu volju, kojoj je on još za svog života bio inicijator i koju nije u zadnje dane svoga života onako 'iz neba pa u rebra' zamislio.

Mislimo, da bi se želja pokojnikova i pokojničina mogla već jenom izvršiti i to uz kontrolu javnosti i naših nadležnih vlasti, pogotovo kad se znade da se razne nepokretnine dadu unovčiti u zdravoj valuti, koja bi i te kako mogla poslužiti realiziranju ovog bogatog i patriotskog legata. Naše vlasti i javnosti imadu sada svoju riječ! Drugom zgodom pisati ću više.

Mercator. (Trst, 28./I. 1922.)"

(Mercator, Pomorska i trgovačka akademija u Dubrovniku i oporuka pok. Marije ud. Račić, Jug. pomorac, god. II, br. 3, (1. II. 1922.), Zagreb, 1922, str. 5-6).

"Vjekovi dubrovačke slobode, državnog života i kulture udarili su snažan pečat stanovnicima dubrovačke zemlje. Pučani i gospari ljubili su istim žarom svoju zemlju, svoj grad i svoju državu. Ona značajna rečenica: 'Obliiti privatorum publica curate' nije samo prazna fraza i krilatica, već živa realnost i misao vodilja naših predaka, koji su, kako je ono rekao pok. Conte Ivo [Vojnović] 'iz ovog gnijezda učinili o[ff]tar'. Karitativne ustanove u našem gradu, kojima postanak imamo tražiti u dalekoj prošlosti Dubrovnika i veliki broj Dubrovačana-dobrotvora, bili ti vlastela ili pučani, pokazuju nam jednu od svijetlih strana dubrovačkog karaktera i svakako najveću pozitivnost 'dubrovačke duše'. Jedan od najvećih dubrovačkih dobrotvora, kapetan pučanin Tomo Skočibuha, u svojoj oporuci iz 1559. ovako naređuje nasljednicima: 'Da bi moja djeca i njihovi nasljednici u svemu slijedili moje stope, hoću i naređujem, da kao što sam uvijek bio poslušan svojoj dubrovačkoj gospodi radi općega dobra, da tako isto i oni slušaju svaku zapovijed Njihova gospodstva i neka se u tome pokažu pravim mojim nasljednicima'. Nije ove riječi izrekao Skočibuha iz nekog straha ili obzira, već iz dubokog uvjerenja da dubrovačka država postoji radi općeg dobra i koristi svojih podanika, pa zato zaslužuje poslušnost i poštovanje. Ovakvo su shvaćanje imale čitave generacije naših predaka, koje su mirno ostavljale svoje imetke općini, svrhama, bez ikakve bojazni da se neće ostvariti njihove želje i namjere. Uz svijetla imena spomenutog Skočibuhe, pa Jera Primoevića, Đura Sorga, Stjepa Sinč(č)evića-Alligretti, Nika Gradi, Miha Bucinjola, Grgura Bolića, Diva Gozže i slavnog Miha Pracata nalazi se i ime kap. Iva Račića i njegove žene Marije ud. Račić.

Brodovlasnik kap. Ivo Račić namjenio je veliku imovinu svoju, ustanovljenju visoke pomorsko-trgovačke akademije u Dubrovniku. U proljeće 1919. g. [1918.] u Zagrebu je naglo preminuo kap. Ivo Račić, a njegova oporuka iščezne na upravo misteriozan način. Kako su malo iza njega u Rimu, od španjolske groznice preminuli kćer mu Marija i sin mu Edy, baštinicom cijele velike imovine postane supruga pok. kapetana Marija ud. Račić. Ni ona nije još dugo živjela, te je u svojoj oporuci, datiranoj u Trstu 27. kolovoza 1919, prema rodoljubnoj namjeri svog muža cijelo svoje imanje ostavila za osnutak i uzdržavanje Pomorske trgovačke akademije u Dubrovniku, koja će nositi ime njezina supruga, kap. Iva Račića. Ovim plemenitim gestom omogućeno je Dubrovniku da opet postane jedno veliko prosvjetno središte za obnovu njegove stare trgovačke i pomorske slave i za više obrazovanje našega trgovačkoga i pomorskog podmlatka. O ovom se već mnogo pisalo i govorilo u našoj javnosti, pa ne moramo sve to ovom zgodom ponavljati, već ćemo donijeti u cjelini oporuku Marije ud. Račić. Ona će nam najbolje sve kazati i na temelju njenih odredaba i odluka moći ćemo najsigurnije zaključiti zašto se ni do danas, nakon 14 godina, nije ostvarila želja i zamisao Iva kap. Račića i Marije ud. Račić.

14. listopada 1922. g. svečano su u Meštrovićev mauzolej u Cavtatu preneseni smrtni ostaci tragično pomrle obitelji Račić, a mi ni do danas ožujka 1934. god. nemamo ostvarenu njihovu oporuku, ni ti se išta u tom pogledu poduzimlje. Oporuka Marije ud. Račić je 'majstorsko djelo fiškalske umjetnosti', kako je već 1922. g. pisao jedan stručni pomorski časopis kod nas, 'po kojoj testamentarni ekzekutor g. Miše Kolin može da raspolaže po svojoj uvidavnosti sa tom ostavštinom'. On glasi doslovno: 'Pri zdravoj pameti određujem o mojoj imovini ovako: Riješavam svake kmetske veze kmetove i polovnike moga oćinstva Plat-Župa i neka budu njihove zemlje proste i slobodne.

Svakome od neputova i nepuća, tj. svakome sinu i kćeri od braće i sestara moga muža ostavljam po 2.000 (dvijetisuće) franaka.

Vicu Miljanu ostavljam sve što se srebra, pokućstva i domaće opreme nađe po mojoj smrti u kući gdje stanujem. Zlato, biser i drago kamenje ostavljam Ani Tironi. Neka Vice Miljan dade službi pokućstvo njihovih soba.

Sobarica, koja bude u mojoj kući pri mojoj smrti ostavljam 3.000 (tritisuće), a kuharici 1.500 (tisućupesto) franaka.

Mome zetu Božu Bancu ostavljam kuću u Cavtatu, u kojoj se naša Marija rodila i sve što se u njoj pokućstva nađe, i vrt oko kuće, kako je zidom omeđen, i onoliko zemljište zvatog Ivusino, koliko se nalazi u pravcu zida s gornje strane. Na ovom zemljištu će se sagraditi hram. I moju trgovačku firmu ostavljam mome zetu, a Vice Miljan će ostati kako je i danas u istoj službi, kako je moj muž već odredio.

(Sada u oporuci slijedi 8 redaka o obiteljskoj grobnici, što je ostvarena u Meštrovićevom mauzoleju, op. ur)

'Općim baštinikom cijele moje imovine imenujem Pomorsku trgovačku akademiju, koja će se ustanoviti u Dubrovniku i nositi ime moga muža Iva Račića na njegovu uspomenu. Akademiju će smjeti pohađati i ženske. U pogledu akademije, njene ustanove, njenog statuta, početka djelovanja, financiranja, programa i mjesta, na kome će biti smještena, čuti će se mijenje strukovnjaka, a odlučan će biti o svemu izriek moga oporučnog izvršitelja i administratora, komu su najbolje poznate moje misli i želje i svrha, za koje sve činim. Akademija će imati svoga kuratora, a njegova će zadaća biti određena po statutu škole.

Prvim kuratorom imenujem moga oporučnog izvršitelja, a on će imenovati svoga nasljednika i tako naprijed svaki svoga. Kurator će imati na srcu interes i napredak moje ustanove za dobro našeg naroda, pa zato neka bude imenovan čovjek, koji će imati dobru volju, da koristi narodu putem moje ustanove. Nagrada će mu biti 10.000 deset tisuća franaka na godinu i platit će mu se efektivni troškovi. Akademija bi se uglavnom uzdržavala o dobiti uloženog kapitala u more. Kad bi bilo korisno po moju ustanovu, prodati će se karati i isto tako i kuće i zemljišta u Trstu i drugovodje. Imadu li se karati ili kuće prodati ili uopće moje biće [možebitno] realizirati i drukčije uložiti, o tome će odlučiti moj oporučni izvršitelj i administrator. Oporučni izvršitelj će stupiti u posjed cijele imovine i vladati njome ka(ko) oporučni izvršitelj, dok zakon to predviđa, a iza toga će vladati kao administrator.

Oporučni izvršitelj i administrator će isključivo po svome sudu i uvidavnosti vladati imovinom, realizirati je i na novo je ulagati, a u to se neće uplićati nikakva vlast.

Imenujem oporučnim izvršiteljem i administratorom moje imovine Dr. Mišu Kolina, koji će ujedno biti prvi kurator moje ustanove. Plaća administratora biti će 10.000 - franaka na godinu. Administrator moje imovine i kurator može, ali ne mora biti jedna te ista osoba.

Ako dohodci budu dotjecali, određujem da se ustanove 4-12 stipendija. Ustanovit će kurator akademije i on će ih razdavati među natjecatelje, dvije trećine među muške, a jednu trećinu ženske.

Moja je želja da pomorsko društvo prozvano po mom mužu nosi i ubuduće njegovo ime i množi broj parobroda. (Jugoslavenski Lloyd, op. ur.). Neka su zato mome zetu uvijek na pameti trud i misli njegova tasta, moga miloga muža, neka budu sveti, i njegova uspomena.

Ako bude želja Dr. Kolina, da stanuje na Pločama, neka uživa dok je živ kući i zemljište kupljeno od Puglies(t)i.

Molim ga, da po duži izvrši onako, kako je moj san, i zato neka mu je blagoslov i mojih mrtvih i mene. Ovo je moj testament.

Trst, 27. kolovoza 1919.

Marija ud. Račić m. p.

Tko je inteligentno pročitao i shvatio oporuku, sada mu je sve jasno i razumljivo, pa zato i mi, iz sasvim razumljivih razloga, stavljamo na ovom mjestu točku.

Još nekoliko riječi o samom karakteru 'Pomorske trgovačke akademije kap. Iva Račića u Dubrovniku'. Znatno se ima razlikovati od obične nautičke škole. To je zavod za više nautičko i trgovačko obrazovanje, koje će u nju primati absolvente nautike i određenih drugih srednjih škola. Naročito bi se imali učiti oni trgovački predmeti, koji su u vezi s pomorstvom, te će potom ova škola davati najvišu stručnu spremu ne samo pomorcima, već stručnjacima za sve vrste pomorsko-trgovačkih poduzeća, ustanova i zavoda. Tu su npr. i meteorološke stanice, oceanografski zavodi itd. Prema zadacima ove ustanove trebalo bi uz ovu školu podići i sve potrebite pomoćne ustanove i zavode, kao što su meteorološka stanica, oceanografski institut, radiotelegrafska stanica, pomorski opservatorium itd.

Videant konzules!" [Videant consules, ne quid detrimenti res publica capiat. - Neka (se) konzuli pobrinu/pripaze da država ne bi pretrpjela kakvu štetu.]

(Ostavština † kap. Iva Račića, Dubrava, god. II, br. 5, (9. III. 1934.), Dubrovnik, 1934, str. 1).

"...Kad se znade kako su tuđinske fiskalne vlasti, oslanjajući se na basnoslovnu ratnu vrijednost brodova, htjele da najveći dio imovine Račića oduzmu u ime taksa, može se tvrditi da je Dr. Kolin spasio i sačuvalo imovinu koju su Ivo i Marija Račić stekli i ostavili. ..."

(Jugoslavenski Lloyd a. d., (Dr. Miše Kolin), Dubrava, god. III, br. 27, (Uskrs), Dubrovnik, 1935, str. 13).

"Prošlo je već dvadeset godina da se jednako aktualno pitanje nalazi još uvijek neriješeno. Do sada nijesmo imali prilike vidjeti da se sa bilo koje strane pokazuje namjera privođenja u djelo zamisli Iva kap. Račić i Marije ud. Račić. Nije ovo prvi put da se naš list osvrće na njihovu ostavštinu. Pisali smo o tome još u broju od 9. ožujka 1934. i čekamo evo punih šest godina da se groblje mrtvih kapitala pretvori u djelo, kojem je namijenjeno. Oporučni izvršitelj gospar Miše Kolin dolazi s vremenom na vrijeme u Dubrovnik, ali i tada ga je teško vidjeti, a još teže s njime razgovarati. Njegova pojava oživljuje uspomenu na ostavštinu velikih dobrotvora. Ali od svega toga nema ništa. Malo razgovora u užem krugu građana samo je dokaz da ipak javnost nije zaboravila što gospar Miše Kolin u svojstvu oporučnog izvršitelja i administratora duguje gradu Dubrovniku. Nije zaboravila i neće zaboraviti. Ne mogu nas umrtviti ni periodično nabacana pripovjedaanja o nejasnom karakteru zakladne pomorsko-trgovačke škole. Tu nema i ne može biti ništa sporno. Dobrotvori nijesu mogli imati u vidu osnutak nove nautičke škole pored postojeće. Na to se nije ni moglo misliti. Radi se, dakle, o ustanovi Pomorsko-trgovačke akademije fakultetskog ranga.

Kuća koja bi se imala restaurirati za ovu svrhu već je prazna nekoliko godina. Miš[ev]ji gospodare ovom velikom zgradom na istaknutom položaju: sve u njoj po malo trune, zub vremena čini svoje, i sve tako čeka da se oporučni izvršitelj probudi iz letargičnog sna i da jednom uvidi da oporučni izvršitelj nije svaha oporuke, nego samo sredstvo pomoću kojeg riječ ima postati djelo.

Ne pišemo ovo radi gospara Miše Kolina, jer znamo da ga naše pisanje neće probuditi. Naš članak smatramo apelom na Banovinu Hrvatsku. Tu se može naći ruka koja će uspavane prodmat i sjetiti da Dubrovnik nije zaspao... On živi duhom njegovih svijetlih tradicija i baš zato ne može zaboraviti na neizvršenu zamisao Iva kap. Račić i Marije Račić.

Ono što smo pisali prije 6 godina i danas je aktualno. Ne trebamo ništa mijenjati ni nadopunjavati. Za danas je dovoljno da vas podsjetimo na oporuku, pa ćete se upoznati s vjeroničkom ulogom Dubrovnika prema gosparu Miši Kolinu.

'Pri zdravoj pameti određujem o mojoj imovini ovako: Riješavam svake kmetske veze kmetove i polovnike moga oćinstva Plat-Župa i neka budu njihove zemlje proste i slobodne.

Svakome od neputova i nepuća, tj. svakome sinu i kćeri od braće i sestara moga muža ostavljam po 2.000 (dvijetisuće) franaka.

Vicu Miljanu ostavljam sve što se srebra, pokućstva i domaće opreme nađe po mojoj smrti u kući gdje stanujem. Zlato, biser i drago kamenje ostavljam Ani Tironi. Neka Vice Miljan dade službi pokućstvo njihovih soba.

Sobarici, koja bude u mojoj kući pri mojoj smrti ostavljam 3.000 (tritisuće), a kuharici 1.500 (tisućupesto) franaka.

Mome zetu Božu Bancu ostavljam kuću u Cavtatu, u kojoj se naša Marija rodila i sve što se u njoj pokušava nađe, i vrt oko kuće, kako je zidom omeđen, i onoliko zemljište zvato Ivusino, koliko se nalazi u pravcu zida s gornje strane. Na ovom zemljištu će se sagraditi hram. I moju trgovačku firmu ostavljam mome zetu, a Vice Miljan će ostati kako je i danas u istoj službi, kako je moj muž već odredio'.

(Sada u oporuci slijedi 8 redaka o obiteljskoj grobnici, što je ostvarena u Meštrovićevom mauzoleju, op. ur.)

'Općim baštinikom cijele moje imovine imenujem Pomorsku trgovačku akademiju, koja će se ustanoviti u Dubrovniku i nositi ime moga muža Iva Račić na njegovu uspomenu. Akademiju će smijeti pohađati i ženske. U pogledu akademije, njene ustanove, njenog statuta, početka djelovanja, financiranja, programa i mjesta, na kome će biti smještena, čuti će se miješnje strukovnjaka, a odlučan će biti o svemu izjekom moga oporučnog izvršitelja i administratora, komu su najbolje poznate moje misli i želje i svrha, za koje sve činim. Akademija će imati svoga kuratora, a njegova će zadaća biti određena po statutu škole.

Prvim kuratorom imenujem moga oporučnog izvršitelja, a on će imenovati svoga nasljednika i tako naprijed svaki svoga. Kurator će imati na srcu interes i napredak moje ustanove za dobro našeg naroda, pa zato neka bude imenovan čovjek, koji će imati dobru volju, da koristi narodu putem moje ustanove. Nagrada će mu biti 10.000 deset tisuća franaka na godinu i platit će mu se efektivni troškovi. Akademija bi se uglavnom uzdržavala o dobiti uložene kapitala u more. Kad bi bilo korisno po moju ustanovu, prodati će se karati i isto tako i kuće i zemljišta u Trstu i drugovdje. Imadu li se karati ili kuće prodati ili uopće moje biće [možebitno] realizirati i drukčije uložiti, o tome će odlučiti moj oporučni izvršitelj i administrator. Oporučni izvršitelj će stupiti u posjed cijele imovine i vladati njome ka(k)o oporučni izvršitelj, dok zakon to predviđa, a iza toga će vladati kao administrator.

Oporučni izvršitelj i administrator će isključivo po svome sudu i uviđajnosti vladati imovinom, realizirati je i na novo je ulagati, a u to se neće uplićati nikakva vlast.

Imenujem oporučnim izvršiteljem i administratorom moje imovine Dr. Mišu Kolina, koji će ujedno biti prvi kurator moje ustanove. Plaća administratora biti će 10.000 - franaka na godinu. Administrator moje imovine i kurator može, ali ne mora biti jedna te ista osoba.

Ako dohodci budu dotjecali, određujem da se ustanove 4-12 stipendija. Ustanovit će kurator akademije i on će ih razdavati među natjecatelje, dvije trećine među muške, a jednu trećinu ženske.

Moja je želja da pomorsko društvo prozvano po mom mužu nosi i ubuduće njegovo ime i množi broj parobroda. (Jugoslavenski Lloyd, op. ur.). Neka su zato mome zetu uvijek na pameti trud i misli njegova tasta, moga miloga muža, neka budu sveti, i njegova uspomena.

Ako bude želja Dr. Kolina, da stanuje na Pločama, neka uživa dok je živ kuću i zemljište kupljeno od Pugliesi.

Molim ga, da po duži izvrši onako, kako je moj san, i zato neka mu je blagoslov i mojih mrtvih i mene. Ovo je moj testament.

Marija ud. Račić, m. p.'

Tko je inteligentno pročitao i shvatio oporuku, sada mu je sve jasno i razumljivo, pa zato i mi, iz sasvim razumljivih razloga, stavljamo na ovom mjestu točku."

(Kad će se skinuti zavjesa sa Račićeve ostavštine?, Dubrava, god. VIII, br. 100, (8. VI. 1940.), Dubrovnik, 1940, str. 1-2).

"...i zato neka mu je blagoslov i mojih mrtvih i mene..." (iz testamenta Marije Račić).

Čitave generacije ostavljale su svoje imetke bez ikakve bojazni da se neće ostvariti njihove želje i namjere. Narod traži da se između zamisli Marije Račić i oporučnog izvršitelja Miše Kolina postavi autoritativni posrednik.

U povodu našeg članka u prošlom broju 'Dubrave' koji je nosio naslov 'Kad će se skinuti zavjesa sa Račićeve ostavštine?', primili smo dvadesetak pisama iz grada i okolice u kojima nas svi, kao po dogovoru, hrabre i mole da nastavim urednikom realizacije ostavštine supruga Račić. Uvjereni smo čvrsto da svi Dubrovčani misle o ovoj stvari kao i ovih dvadesetak koji su u našem članku osjetili pobudu da nam se pismeno obrate. U pismima se nalaze mnoga pitanja koja ovdje prenosimo: 'Zar ne može banska Vlast prisiliti Mišu Kolina da realizira ostavštinu? - Ima li pravo, prema oporuci, Miše Kolin zatezati izvršenje oporuke i tim zatezanjem znatno umanjiti vrijednost imovine? - Je li bilo u intenciji dobrotvorā da im se imovina smanji i tako onemogući ostvarenja njihovih želja? - Zar su dobrotvori ostavili imovinu da je Miše Kolin umanjiti i uništi? - Zar nije ostavština narodna imovina i zar nije rad Kolinov protunarodan? - Zar se ne može staviti zaplijena na čitavu imovinu Miše Kolina, ako se utvrdi da je vrijednost ostavštine umanjena? - Zašto Miše Kolin nije odmah predao imovinu narodu, kad je vidio da se ona umanjuje? - Što je rukovodilo Mišu Kolina da ovlako zateže izvođenjem ostavštine? itd.

U prošlom našem broju donijeli smo doslovce testament Marije Račić s našim uvodom, a u ovom broju donosimo članak 'Dubrave' iz 1934. godine koji je i danas zanimljiv i aktualan.

'Vjekovi dubrovačke slobode, državnog života i kulture udarili su snažan pečat stanovnicima dubrovačke zemlje. Pučani i gospari ljubili su istim žarom svoju zemlju, svoj grad i svoju državu. Ona značajna rečenica: 'Obilni privatorum publica curate' nije samo prazna fraza i kralatica, već živa realnost i misao vodilja naših predaka, koji su, kako je ono rekao pok. Conte Ivo [Vojnović] 'iz ovog gnijezda učinili o[[l]tar'. Karitative ustanove u našem gradu, kojima postanak imamo tražiti u dalekoj prošlosti Dubrovniku i veliki broj Dubrovčana-dobrotvora, bili ti vlasteli ili pučani, pokazuju nam jednu od svijetlih strana dubrovačkog karaktera i svakako najveću pozitivnost 'dubrovačke duše'. Jedan od najvećih dubrovačkih dobrotvora, kapetan pučanin Tomo Skočibuha, u svojoj oporuci iz 1559. ovako naređuje nasljednicima: 'Da bi moja djeca i njihovi nasljednici u svemu slijedili moje stope, hoću i naređujem, da kao što sam uvijek bio poslušna svojoj dubrovačkoj gospodi radi općega dobra, da tako isto i oni slušaju svaku zapovijed Njihova gospodstva i neka se u tome pokažu pravim mojim nasljednicima'. Nije ove riječi izrekao Skočibuha iz nekog straha ili obzira, već iz dubokog uvjerenja da dubrovačka država postoji radi općeg dobra i koristi svojih podanika, pa zato zaslužuje poslušnost i poštovanje. Ovakvo su shvaćanje imale čitave generacije naših predaka, koje su mirno ostavljale svoje imetke općini, svrhama, bez ikakve bojazni da se neće ostvariti njihove želje i namjere. Uz svijetla imena spomenutog Skočibuhe, pa Jera Primoevića, Đura Sorga, Stijepa Sinčevića - Alligretti, Nika Gradi, Miha Bucinjolo, Grgura Bolića, Diva Gozze i slavnoga Miha Pracata nalazi se i ime kap. Iva Račića i njegove žene Marije ud. Račić.

Brodovlasnik kap. Ivo Račić namjenio je veliku imovinu svoju, ustanovljenju visoke pomorsko-trgovačke akademije u Dubrovniku. U proljeće 1919. g. [1918.] u Zagrebu je naglo preminuo kap. Ivo Račić, a njegova oporuka iščezne na upravo misteriozan način. Kako su malo iza njega u Rimu, od španjolske groznice preminuli kćer mu Marija i sin mu Edy, baštinikom cijele velike imovine postane supruga pok. kapetana Marija ud. Račić. Ni ona nije još dugo živjela, te je u svojoj oporuci, datiranoj u Trstu 27. kolovoza 1919, prema rodoljubnoj namjeri svog muža cijelo svoje imanje ostavila za osnutak i održavanje Pomorske trgovačke akademije u Dubrovniku, koja će nositi ime njezina supruga, kap. Iva Račića. Ovim plemenitim gestom omogućeno je Dubrovniku da opet postane jedno veliko prosvjetno središte za obnovu njegove stare trgovačke i pomorske slave i za više obrazovanje našega trgovačkoga i pomorskog podmlatka."

(Kad će Miše Kolin ostvariti želje Marije Račić', Dubrava, god. VIII, br. 101, (15. VI. 1940.), Dubrovnik, 1940, str. 1-2).

"Na naše pisanje o zakladi Iva i Marije Račić dobili smo od gospara Dra Miše Kolina opširan ispravak. Mogli smo ga zbog formalnih nedostataka neštampat, ali to ne činimo. Neka se čuje i mišljenje gosp. Kolina i neka se javnosti pruži mogućnost da se sa raznih strana informira o ovoj važnoj zakladi. Za sada konstatiramo da sadržaj ispravka daje povoda novim diskusijama jer za mnoge istine nije trebalo proći čitav niz godina, kad su ove bile jednako jasne prije deset ili petnaest godina kao što su i danas.

Sa svim tim pozdravljamo ovaj javni nastup gospara Kolina, dopuštajući da će dobra volja i iskrena suradnja donijeti općim interesima grada mnoge koristi, kroz koje će biti najpribližnije ostvarena zamisao plemenitih dobrotvora.

"Uredništvu

'Dubrave'

Dubrovnik

Bizantinska ulica 4.

Pozivom na propise zakona o štampi i u svrhu obavještenja neupućene javnosti, molim Vas da na članak: 'Kad će Miše Kolin ostvariti želje Marije Račić', tiskan na prvoj strani lista 'Dubrava' br. 101 od 15. lipnja 1940, donesete u narednom broju lista i na istome mjestu ovaj ispravak:

U prvom stavci članka, predbacuje mi se u obliku pitanja: 1.) da ostavština Račić nije realizirana, 2.) da sam zatezao izvršenjem oporuke i time znatno umanjio vrijednost imovine i tako onemogućio ostvarenje želja dobrotvora i 3.) da je moj rad protunarodan.

Ovi navodi ne odgovaraju istini.

Ostavština pokojne Marije Račić sastojala se je uglavnom u interesima u pomorstvu. Ta je ostavština, koja danas iznosi 25 milijuna dinara, već davno realizirana i to na najuspješniji način. Realizirana imovina je bila najvećim dijelom u funtama, u zlatu. O tome sam izvjestio Općinu Dubrovačku pismom od 29. XII. 1929. poslije nego su dovršene ostavinske rasprave u Trstu i Dubrovniku i kad sam iz zadužbinske imovine dao 100.000 dinara za regulacijski plan Dubrovnika. Odato mi je za to priznanje javnog mnijenja i zahvalnost Općine, a moje je pismo tiskano u jednom mjesnom listu.

Malo vremena kasnije nastala je u pomorstvu kriza koja je godinama trajala. Nije bilo dividenda, a akcije su se prodale u besćenje. To je najbolje poznato Dubrovčanima. Akcije ostavštine koje sam ja u pravi čas realizirao, mogle su se opet prekupiti za šestinu cijene postignute prije prodajom. 'Ko se imalo razumije u poslove, smatrao je financijsko stanje zadužbine odličnim.

Godine 1931. funta sterlinga je napustila zlatu. Gubitak je bio znatan, ali se ne može upisati u grijeh meni. Na funti je izgubio cio svijet.

Navodno zatezanje nije uzrok umanjena imovine, a ni onemogućenja da se zaklada ostvari. Imovina je umanjena stoga što danas funta ne predstavlja zlatu, a bila bi svejedno umanjena da je škola otvorena prije pada funte. Uprava imovine je ispravna i savjesna, a svake godine redovno šalje se nadzornoj vlasti izvještaj sa zaključnim računima.

Nije navodno zatezanje ni onemogućilo ostvarenje zaklade, a ako nije osnovana Račićeva pomorska trgovačka akademija u Dubrovniku, sasvim su tome drugi razlozi. Sve činjenice upućuju na to da još jedna pomorska škola, uz postojeće tri u državi, ne bi bila ni od kakve koristi za pomorski naraštaj. Već je nekoliko godina da absolventi postojećih pomorskih škola uopće teško dolaze do ukrancja, dakle ne mogu ni da počmu karijeru iako su završili s uspjehom propisane nauke. Pogotovo pak kapetane ne bi se moglo primorati da pohađaju još jednu stručnu školu. Nije se sve ovo vrijeme našao ni brodovlasnik ni pomorac koji bi izrazio želju da se podigne još jedna škola za pomorstvo, a mene je i inače sve upućivalo na to da oprezno postupam, ne samo u pogledu otvaranja nove pomorske škole, već su me prilike uvjeravale da nema više podloge ni uvjeta za svrhu koju je dobrotvorka u prvom redu imala pred očima.

Baš zbog toga što je meni povjerena onoliko vlast i ostavljena posljednja riječ, smatrao sam da mi nije bilo dopušteno da se upuštam u eksperimente, a kamoli da pravim pogreške. Na svojim putovanjima u stranom svijetu proučavam sam pomorske ustanove; u upravi najvećeg domaćeg parobrodarskog poduzeća stjecao sam potrebno iskustvo, te sam mogao stvarati pravilne zaključke o stanju pomorstva uopće i napose kod nas.

Načela Iva i Marije Račić bila su koliko štednja toliko razumno trošenje u pravo vrijeme i u svrhe koje će biti plodonosne i korisne. Ono pak što se u konkretnom slučaju voli da se nazivlje zatezanjem, nije nego opreznost koju su kod mene cijenili supruzi Račić. Njihova imovina je teško stečena, a isto tako teško spašena i očuvana. Da sam se pustio zavesti časovitim zanosom koji prati slična ostvarenja, bio bih se ogriješio o povjerenje koje mi je oporukom ukazano; bio bih ostvario nekorisnu ustanovu. Škola bi se bila otvorila i veoma brzo zatvorila, a imovina dobrim dijelom u prazno utrošila. Bio bih probudio mnogima nade, a stvarno osujetio da se izvrše želje i načela zavještaoca. U malo riječi, bio bih postupao i radio nepametno, nedubrovački i protunarodno. Oni isti koji me danas kritiziraju, bili bi me osudili što sam otvorio školu, kad su mi dobro bile poznate prilike.

Moja je dužnost da izvršim želje dobrotvora, a te su da se njihovo imanje upotrebi za opće korisnu svrhu, da se narodu donese prava istinska korist, dok su mi vremena i

prilike dokazale da za otvaranje nove pomorske škole više nedostaju prvobitni uvjeti. Pokojna Marija Račić nije mogla ni zamisliti da ću pristupiti otvaranju luksuzne, nepotrebne ustanove, dok zgrade osnovnih škola u Dubrovniku, u higijenskom pogledu, nisu dostojne ni jedne palanke. Ja sam stvorio promišljen plan. [Obično ih demagoški ustrojeni odvjetnici i pravnici uvijek imaju i stvaraju planske uvjete.] Ondje gdje nijesu stigli drugi koji su se imali brinuti, pomoći će zadužbina Račić. Plan ću pripočeti Općini s prijedlogom da i ona doprinese da se ODMAH počme s njegovim izvođenjem. I ako je odlučna moja riječ, uvijek sam se koristio dobrim savjetom, pak ću to i sada. Pregneću li svi, bit' će prave blagosti od zadužbine u Dubrovniku i narodu. Uostalom napominjem da je zadužbina dala Dubrovniku do danas 1 milijun vrijednosti bez reklame i razmetanja. Plaćanje najamnine za državnu pomorsku akademiju u Dubrovniku preuzela je još od rujna 1933. godine zadužbina, budući da je prijetila ozbiljna pogibao da ministarstvo ukine akademiju, za koju je po zakonu Općina dužna dati zemljište, a banovina zgradu. Zadužbina je ovim spriječila gubitak nautičke škole i time pomogla osobito siromašnom dijelu podmlatka. I to bez reklame i razmetanja.

Završavam iznoseći stanje zadužbinske imovine na 1. I. 1940. godine:

Kod banaka Din. 21.956.460.-

Kod dužnika " 2.102.565.-

U nepokretnostima " 949.307.-

Svega Din. 25.008.332.-

Opažam da je realna vrijednost nekretnina bar dvostruka.

Zahvaljujem na usluzi.

U Dubrovniku, 19. lipnja 1940.

Dr. Miše Kolin"

(Miše Kolin, Izvršitelj oporuke Marije Račić govori: "Moja je dužnost da izvršim želje dobrotvora", Dubrava, god. VIII, br. 102, (22. VI. 1940.), str. 1-2).

"Odlučili smo se da donesemo u cjelini pismo gosp. Miše Kolina. Verzija da izvršilac oporuke čini realizaciju oporuke ovisnim o uklanjanju bolnice s dosadašnjeg mjesta, izazvala je nezgodan dojam radi čega su nas mnogi zamolili da pismo tiskamo u cjelini. Čineći to, doprinosimo žrtvu, jer su nam u teškoj borbi s prostorom i ovog puta morale izostati mnoge radnje.

Pitanje bolnice postavljeno je kao želja. Međutim, moramo dodati da je gosp. Kolin uputio pismo sa sugestijom o upotrebi Collegium Ragusinum za osnovne i građanske škole. Zbog tehničkih razloga nije nam bilo moguće da se još u ovom broju osvrnemo na nove momente.

'OPĆINI DUBROVAČKOJ

Dubrovnik

Na osnovu ovlaštenja, koja su mi dana oporukom blagopokojne Marije ud. Račić, čast mi je izvijestiti P. N. Naslov o sljedećem:

Marija ud. Račić odredila je svojom oporukom da se u Dubrovniku osnuje Pomorsko-trgovačka akademija, koja će nositi ime pokojnog njezina muža Iva Račić, te je u tu svrhu oporučila gotovo cijelo svoje imanje. Mene je imenovala izvršiteljem oporuke, upraviteljem i kuratorom zadužbine, dajući mi vlast da ocijenim i odlučim kada i kako da se njezina želja ostvari. Oporuka sadrži i ovu odredbu: 'Ako bi radi prilika moja ustanova, kako je sad zamišljam, trebala kakvu preinaku, izvršit će se prema izrijeku moga oporučnog izvršitelja i administratora, kome su najbolje poznate moje misli i želje i svrhe, za koje sve činim'.

Pošto su bile dovršene 1930. godine, ostavinske rasprave koje su vođene kod talijanskih sudova u Trstu i kod našeg Suda u Dubrovniku, nadležna zadužbinska vlast odobrila je godine 1931. statut zadužbine. Od ovog časa moglo se je početi misliti na ostvarenje zadužbinskog cilja i prosuđivati prilike koje vladaju u pomorstvu. Baš onda je postojala kriza trgovačkog parobrodarstva. Brodovi su raspremani jer nije bilo zarade, a mnogi kapetani i časnici bijahu nezaposleni. Pobožnije je nastalo za vrijeme talijansko-abetesnog rata, pa opet nastupi zastoj, sve do početka sadašnjeg rata.

Događaji i pojave od 1932. godine do danas dokazali su da u tome periodu vremena nije bilo mogućnosti ni razloga misliti na otvaranje još jedne pomorske odnosno trgovačke škole u Dubrovniku i da se na temelju iskustva za to vrijeme stečena i s obzirom na izmijenjene prilike, može osnovano tvrditi da više ne dostaju uvjeti za ostvarenje prvobitne zamisli oporučiteljice o školi.

Trebalo je svakako pričekati krajnje vrijeme prije nego se spomenuta zamisao napusti. A kada se je do ovoga došlo, trebalo je tražiti i naći načina da se zadužbinsko imanje namijeni drugoj svrsi, ali u svakom slučaju vodeći računa o osnovnoj misli dobrotvorke, dakle u vezi s pojmom škole.

Da sam, recimo, u godini 1935. izjavio svoje mišljenje da je osnivanje pomorske trgovačke akademije neostvarivo i donio odluku o drukčijoj namjeni imovine, bilo bi mi se moglo, ne bez razloga, prigovoriti zašto da još ne pričekam i da ne stvaram definitivnu odluku. Bio je dakle opravdan oprez, naročito kada se čeka, da nove prilike potvrde već stečeno iskustvo.

Kako bilo, pokazalo se nesumljivo, da bi još jedna pomorsko-trgovačka škola bila suvišan luksuz, a to se najbolje zaključuje iz činjenica nastalih poslije svjetskog rata - kriza pomorstva koja je nastupila kratko vrijeme poslije rata, pa privremeno poboljšanje kratkog vijeka, pa opet kriza sve do talijansko-abetesnog i sadašnjeg rata.

Neka mi bude dozvoljeno pitanje, koji nije neumjesno: Što smo u pogledu škola uopće doživjeli od stvaranja države do danas? Ne samo da su tri postojeće državne pomorske škole odviše - dovoljne bi bile i dvije - već je previše i gimnazija, bile one realne ili klasične; previše je i drugih srednjih škola. Treba sa strahom pomišljati na posljedice, koje nastaju iz toga, što te škole davaju svake godine prekomjeren broj mladića i djevojčica kojima sama školska svjedožba neće osigurati zaradu. Te škole odvrataču od sela i zemlje, dakle od zdrave privrede i bolje budućnosti. Trebalo bi ozbiljno pomišljati na to da se broj tih škola smanji, da se ukloni stvaranje intelektualnog proletarijata, koji je već danas brojan, a pogotovo pomorskog, najpogibelnijeg. [Ovo je sramotna izjava, te je činjenica da se države uvijek boje intelekta, a što je ovog manje, to pravnicima imaju više posla!]

Što je kod nas učinjeno na polju prosvjetnih zavoda prošlih 20 godina? Počimalo se je odozgo. Imamo nekoliko sveučilišta, mnogo drugih visokih škola, nebrojene akademije, gimnazije i slično, a nije se posvetilo dovoljno brige osnovni izobrazbe naroda: pučkim (osnovnim) školama, građanskim i zanatskim školama. Počelo se s cilindrom, a zaboravilo na obuču. Dubrovnik ne smije tim putem.

Imajući sve ovo na umu i koristeći se događajima, praksom, putovanjima i savjetima ljudi od nauke i zanata, došao sam do zaključka da se prvobitni cilj zadužbine izmijeniti i njezina imovina upotrijebi u svrhe koje će njezinu cilju biti najbliže, a ujedno biti od neprocjenjive koristi gradu Dubrovniku, narodu i državi.

Oporučiteljica nije imala na umu kakvu visoku školu. [Eto, pravnicima ne nedostaje ni vidovitosti.] Ona je mislila na korisnu, praktičnu školu pomorsko-trgovačku, koju će moći pohađati i ženske. Želja je dakle da se i ženskom podmlatku dade mogućnost za trgovačku izobrazbu. A kakva je mogućnost bila u doba kada je ona činila svoju oporuku? Onda nije bilo u Dubrovniku trgovačke škole ni za muške, a kamoli za ženske. Poslije smrti testatoriteljice [oporučiteljice], osnovana je godine 1921. u Dubrovniku državna trgovačka akademija za učenike oba spola, tako da je i ženskim omogućena trgovačka izobrazba u javnoj državnoj školi.

Zakonom od 18. ožujka 1932. godine o pomorsko-trgovačkim akademijama i programom koji je u zakonu sadržan, država je usavršila izobrazbu pitomaca obilnim naukovnim gradivom. Naukovni program naših pomorsko-trgovačkih akademija ne zaostaje za programima najnaprednijih pomorskih država, a možda im i prednjači. Država je predvidjela i za visoku izobrazbu trgovačku i pomorsku. Zagreb je prije nekoliko godina dobio visoku komercijalnu školu, a druga takva škola je osnovana i u Beogradu. Naukovni plan tih škola je upravo fakultetski.

Predpostavivši prednje, izjavljujem:

Imovina zadužbine Marije ud. Račić, prema stanju 31. prosinca 1939. iznosi:

a) u novcu kod banaka i ost. Din. 24.025.657.75

b) u nekretninama " 982.650.-

Svega Din. 25.008.307.75

Napominjem da je vrijednost nekretnina stvarno mnogo veća.

Namjeravam da prednje imanje namijenim u svrhe koje najbolje odgovaraju današnjim prilikama i prijeko potrebi Dubrovnika i to:

1) da Zaduzbina dade zemljište i sredstva za podizanje zgrade za Pomorsku trgovačku akademiju Ivo Račić u Dubrovniku. U ovu zgradu da se smjesti - ne iz dužnosti već uslugom - Državna pomorska trgovačka akademija koja sada nema vlastite zgrade, a za koju bi imala da dade zemljište Općina, a samu zgradu da podigne Banovina. Od 1933. godine, Zaduzbina plaća najamninu za lokale sadašnje Pomorsko-trgovačke akademije, a preuzela je taj teret na sebe u času kada je prijetila ozbiljna opasnost da se Akademija u Dubrovniku zatvori.

U ovu svrhu određuje se iz imovine Zaduzbine Din. 8.000.000.-.

2) da se na zemljištu, koje će pružiti besplatno Općina, podignu zgrade potrebne za postojeće pučke (osnovne) i građanske škole.

U ovu svrhu, određuje se iz imovine Zaduzbine Din. 10.000.000.-.

3) da se doznači Općini iznos od Din. 2.000.000.- za vodovod.

Vodovod je - po mom mišljenju - u uskoj vezi sa Zaduzbinom, kojoj je osnovna ideja škola. Nove školske zgrade ne bi odgovarale svojoj svrsi kada grad ne bi raspolagao zdravom, čistom i pitkom vodom, već bi po[d]mlatku prijetile bolesti od zaraza od nezdrave vode.

Ostatak imovine, odnosno prihod od nje, namijenio bi se drugim dobrotvornim ciljevima i ustanovama, kojima bi se to davalo na uspomenu i u počast Iva i Marije Račić.

Uvjeti za ostvarenje prednjeg plana, koje bih ja, na ime Zaduzbine tražio od Općine, jesu sljedeći:

1) da se urede 'Lazareti', odstranjenjem u prvom redu i to bez odlaganja, postojeće klaonice i svih prostorija koje se danas upotrebljavu za pohranu koža i drugih stvari, ne isključujući ni upotrebu za stanovanje, jer od čitavog onog kompleksa prijeti stalna pogibelj zaraze;

2) da se odstrani sadašnja bolnica za kužne bolesti u Sv. Jakovu;

3) da se na mjestu 'Lazareta' izgrade pučke i građanske škole, a u slučaju da ima osobitih smetnja za to, da se od prostora koji će se tu dobiti rušenjem, stvori na onom bogomdanom položaju nešto što će biti izvor zdravlja, a ne leglo nečisti i zaraze. Ostavljajući vanjske zidove Lazareta, ne bi se ni najmanje povrijedio njihov stari arhitektonski stil i oblik;

4) da na svim izvedenim radnjama bude za sva vremena vidno da su izvedena sredstvima i darežljivošću Zaduzbine koju je osnovala Marija ud. Račić na uspomenu svoga muža Iva Račića. Prema odredbi oporučiteljice, zgrada za pomorsku trgovačku akademiju nosit će ime: 'POMORSKO TRGOVAČKA AKADEMIJA IVA RAČIĆ U DUBROVNIKU'.

Želio bih najzad da se Općina založi kod Banske vlasti da se Banovinska bolnica ukloni s puta od Gruža i izgradi nova na prikladnijem mjestu. Prodajom sadašnjeg zemljišta i zgrada bolnice mogao bi se namaknuti veći dio troškova za nove bolnice, a ostatak pokriti u nizu od tri godine.

Ako nam na srcu leži napredak Dubrovnika, neće biti teško prebroditi sve smetnje na koje bi se naišlo da se prednji projekt izvrši. Ljubav prema gradu i dobra volja, osigurat će mu potpun uspjeh.

Molim da P. N. Naslov izvoli prednje uzeti k znanju, te predmetu posvetiti najveću pozornost, kako bi se što prije došlo do ostvarenja.

U Dubrovniku, 2. srpnja 1940. godine.

Dr. Miše Kolin, Kurator i administrator Pomorsko-trgovačke akademije Ivo Račić u Dubrovniku. Zaduzbine osnovane od Marije ud. Račić. (Miše Kolin, Neka se čuje i druga strana, Prijedlog g. Miše Kolina Dubrovačkoj općini, Dubrava, god. VIII, br. 105, (13. VII. 1940.), str. 1-2).

"U nastojanju da javnost što iscrpnije obavijestimo o svim fazama daljnje akcije za realizaciju ostavštine Marije Račić, donosimo najnovije pismo gosp. Dra Kolina. Gospodinu NAČELNIKU OPĆ. DUBROVAČKE Dubrovnik

U vezi s razgovorom koji sam prekjučer imao s Vama i s ostalom gg. Općinskih delegata potvrđujem Vam moj pristanak za buduće smještenje Trgovačke akademije za koju danas Općina plaća najamninu u privatnoj kući.

Prema tome stavka 2) moga prījijedloga od 11. tek. glisit će sad ovako:

'2) da se na zemljištu, koje će pružiti besplatno Općina, podignu zgrade potrebne za postojeće pučke (osnovne) i građanske škole i za postojeću državnu Trgovačku akademiju.

U ovu svrhu određuje se imovina zadužbine Din. 10.000.000:-'

Dok se u svoje vrijeme bude namjenjivat ostatak imovine drugim dobrotvornim ciljevima i ustanovama, kako je to rečeno u mom gornjem prījijedlogu, neće se zaboraviti na zgrade za Zanatsku školu i Poljodjelsku školu.

Uvjeren sam o pravoj potrebi tih škola i od njih bi bila prava socijalna blagodat.

Izvolite, uvaženi Gospodine Načelnice primiti izraze moga odličnog poštovanja.

Dr. Miše Kolin, s. r.- kurator i administrator Pomorsko trgovačke akademije Ivo Račić u Dubrovniku. Zadužbine osnovane od Marije ud. Račić." (Miše Kolin, Oko ostavštine Marije Račić, Dubrava, god. VIII, br. 106, (20. VII. 1940.), str. 1).

Vidi opširnije: Jugoslavenski Lloyd a. d., (Dr. Miše Kolin, Ivo Račić), Dubrava, god. III, br. 27, (Uskrs), Dubrovnik, 1935, str. 13-14; Rudimir Roter, Ivo Račić - pomorac i dobrotvor, Dubrovačko pomorstvo, (Zbornik), Dubrovnik, 1952, str. 109-116; Ivo Perić, Dubrovačko pomorstvo u 19. i 20. stoljeću, Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, knj. 20, JAZU, Zagreb, 1984, str. 193-196, 199, 223-226, 301, te ostalu tamo navedenu literaturu.

Priredio po zapisima: Đivo Bašić